

לא רק טעות: הקריסה שהובילה ל-7 באוקטובר

17.08.2025 | חנן שי | written by אל"מ במיל

מבוא

בכנות וביושר לב, הודה האלוף גורדין בטכס החלפתו בטעות שנעשתה על ידו ועל ידי קודמיו בהערכת האיום בגבול לבנון ובאופן ניהולו. הצהרה מנהיגותית חשובה, שניתן להסיק ממנה שאסון 7 באוקטובר נגרם מכשל נקודתי ומשגיאות שהצטברו לאורך שנים, כשהאמת שונה.

האסון הוא בראש ובראשונה תוצאה של ליקוי מאורות מקצועי בצה"ל, שחולל קריסה אסטרטגית ארוכת טווח, שהחלה בשינוי רדיקלי של דוקטרינת הלחימה של צה"ל שבגללו נמנע מישראל לממש את מדיניות ההגנה הלאומית שלה. עיקרה של המדיניות הוא הסרת איומים אפשריים על ישראל בעודם באיבם, מחוץ לגבולות המדינה, במלחמות מנע הכרעותיות קצרות וככל האפשר גם "זולות".

הבנה זו חיונית כדי להפיק לקחים למלחמה הנוכחית וכדי למנוע מלחמות ארוכות ושוחקות כמוה בעתיד, זאת, לאור מדיניות הגנה לאומית, שכלקח מ-7 באוקטובר, כבר שודרגה כפי שנצפה בזירה הצפונית, ל"סיכול סיכונים לפני הפיכתם לאיומים".

ההקשר האסטרטגי וההיסטורי

היציאה מלבנון ומעזה הוצדקה בזמנו בצורך למנוע שחיקה של הדרג המתמרן והמסתער היבשתי בלחימה מול גרילה וטרור, ולשמר את כשירותו למלחמות תמרון גדולות כדוגמת מבצע "שלוש הגליל". בד בבד עם הנסיגות, חתימה על הסכמי שלום ורוח תקופה של "קץ ההיסטוריה", הונח בצה"ל שלא צפויות יותר מלחמות כדוגמת אלה שישראל ניהלה במאה הקודמת.

בתחילת המאה ה-21, ללא עדכון הדרג המדיני וללא דיון ציבורי, צה"ל הוסב מצבא הכרעה של האויב באמצעות כיבוש שטחיו על ידי כוח מתמרן, לצבא שנועד בעיקר להרתיע את האויב ולגרום לו, באמצעות ירי מרחוק באש מדויקת ועוצמתית, לשנות את רצונו להילחם. עקב כך הדרג המתמרן צומצם, נוון ונהפך ממאמץ לחימה ראשי למשני, בעוד שיכולות האש מרחוק והמודיעין לבניית מטרות הועצמו ונהפכו למאמץ לחימה ראשי.

ללא דרג מתמרן מסתער כמאמץ לחימה ראשי, נמנעה מצה"ל היכולת לכבוש מחדש שטחים שישראל עזבה כדי להסיר איומים שהתפתחו בהם באופן יזום, ולכן צה"ל נכשל במלחמת לבנון השנייה בלהסיר את האיום שחיזבאללה יצר על המדינה.

הנחיות ועדות וינוגרד ושומרון שהוקמו ב-2007 לחקר כישלון צה"ל להכריע את חיזבאללה ושהנחו את צה"ל לחזור למקורותיו, לא יושמו.

האויב זיהה את המהפך שעבר על צה"ל, בנה בלבנון מכשולים קרקעיים מורכבים וברצועת עזה העביר את עיקר הלחימה מתחת לאדמה. זאת כדי לגרום לצה"ל שחיקה גבוהה אם יבחר לכבוש את השטח, תוך שימוש נרחב באזרחים כמגן אנושי כדי לנטרל את מקור עוצמת צה"ל החליפי לדרג המתמרן ² האש מרחוק. אלמלא תקפו חמאס וחיזבאללה את ישראל ב-7 באוקטובר, התעצמות זו הייתה נמשכת והממדים המפלצתיים של האיומים היו גדולים יותר.

תגובת הנגד למתקפת 7 באוקטובר

בלבנון, בהיעדר אוכלוסייה אזרחית שתשמש כמגן אנושי, ניתן היה לתקוף-נגד את חיזבאללה בירי מרחוק, שנועד במקור להרתיע את האויב באמצעות "מכות קשות וכואבות", אך לא להכריעו בהשמדתו השיטתית. בגלל הכרעה של חיזבאללה בעיקר באמצעות השמדה שיטתית בירי מרחוק, המלחמה התארכה ויישובי הצפון הוחרבו במשך למעלה משנה בירי מנגד שיטתי של חיזבאללה.

ברצועת עזה, לעומת זאת, בשל נוכחות אזרחים, חטופים ומערך מנהרות מורכב, לא ניתן להסיר את האיום בלי כיבוש השטח ופינוי האוכלוסייה ³ מהלך שאם היו מכינים לו תוכניות מגרה, היה מתברר לאורן שבלי שיקומו של הדרג המתמרן המסתער והפיכתו מחדש למאמץ לחימה עיקרי, הסיכויים להסרת האיום של חמאס נמוכים, ואם הוא יוסר בלי שיקומו והגדלתו, המחיר הצבאי ובעיקר המדיני יהיה מחריד.

הפגיעה במצביאות ובאומנות המלחמה

הפיכת צה"ל לצבא הרתעה, שלחימתו מבוססת על ירי מנגד, השפיעה באופן הרסני על רמת המצביאות ועל אומנות המלחמה. אומנות המלחמה היא ככלל אמנות תמרון האויב והרקדתו על פי חלילנו לשם הכרעתו במהלכי תמרון, בעיקר יבשתיים אופרטיביים תחבולניים.

אומנות הפיקוד (Art) להגיית רעיונות אופרטיביים תחבולניים הוחלפה במלאכת פיקוד טכנית (Craft) של בניית בנקי מטרות, בחשיבה בירוקרטית מודיעינית ולא תחבולנית מצביאותית ובניחוש מצבו התודעתי של האויב וכוונותיו. גם ביטול פרויקט "טיוב המצביאות בצה"ל" שהוקם ב-1989 ונסגר ב-1995 תרם לניווט החשיבה האסטרטגית מרמת מג"ד ומעלה. האויב בלבנון וברצועה אכן זוהה ובדיוק מדהים חסר תקדים, אך פורש כאוסף של מטרות בבנק המטרות שיש להשמיד כדי להרתיעו, במקום לראותו כמערכת שיש להכריעה על מנת להביסו ולהכניעו מהר ככל האפשר בשטחיו; זאת, כמתחייב ממדיניות ההגנה הלאומית המקורית שמעולם לא שונתה.

הכרעה כזו דורשת מומחיות מצביאותית אינטלקטואלית: זיהוי בחשיבה מערכתית בתוך תמונת האויב של מרכזי כובד ונכסים חיוניים, ונטרולם באמצעות מאמץ מתמרן כשיר ⁴ בהיקפו,

בהכשרת לוחמיו ובעיקר במקצועיות מפקדיו. זוהי פסגת המצביאות הצבאית, שצה"ל הוציאה לחופשה כפויה בגלל המהפך הדוקטרינרי.

הכישלון המצביאותי הגדול

הביטוי הבולט ביותר לנקודת השפל אליה הגיעה החשיבה המצביאותית היה אובדן היכולת הנדרשת ממפקד לחשוב באופן היקשי, היקפי וארוך טווח במטרה לראות את פני האיום היכול להיוולד עוד בטרם היווצרותו. מאז 2016, צבאות הטרור שהיו נייחים הוסיפו לעצמם דרגי תמרון יבשתיים [?] רגליים ורכובים [?] שיצרו איום חדש-ישן לכיבוש יישובים ושטחים בתוך ישראל במתקפת פתע. המידע על המהפך שחל באיום על ישראל היה ידוע כעולה ממסמך "חומות יריחו" בצה"ל ומעדות תקשורתית של אחד משרי הביטחון גם לו.

במסגרת חשיבה פיקודית המבקשת לאתר איומים פוטנציאליים מוקדם ככל האפשר כדי לסכלם, היה צריך להבין כי בהיעדר עומק קרקעי בגבולות לבנון ועזה [?] שם היישובים משיקים לגדר [?] לא הייתה דרך להכיל מתקפה יבשתית אפשרית של האויב באמצעות הגנה סדורה בתוך שטחי ישראל. מכאן, ההימנעות מהסרת האיום מעבר לגבול במלחמת מנע יזומה השאירה את המדינה ללא הגנה אפקטיבית והיוותה הזמנה פתוחה לאויב לתקוף ולכבוש יישובים בהפתעה מוחלטת. מצב זה הוא המתכון הוודאי והבלתי נמנע שהוביל לאסון ה-7 באוקטובר בדרום, ובנס לא אירע גם בגבול הצפון.

לעניין זה יש לציין כי אי הסרת האיום כמוה כאי השכמה להרוג את הקס להורגך, ומכאן נגזרת אחריות לשותפות בפגיעה עצמית [?] התנהגות שעלולה להיחשב כמעשה התאבדות בניגוד לדיבר "לא תרצח" ולערך העליון של קדושת החיים, שהוא יסוד מוסרי מכונן המשולב בחוק יסוד: כבוד האדם וחירותו. התנהלות זו מהווה, לפיכך, שגיאה לא רק בשיפוט הפיקודי-מקצועי אלא גם בזיקה לשיפוט מוסרי, המהווה בסיס ערכי לתקינות המוסרית והמשפטית של מדיניות הביטחון.

בדיוק לשם מניעת אסון כזה ומתוך ראייה מוסרית עמוקה עוצבה תפיסת ההגנה הלאומית לאור המדיניות שבן גוריון הכריז עליה בגלוי בכנסת ב-20 ביוני 1950:

"אין בדעתנו לנהל מלחמה, אם ניתקף שוב, כאשר ניהלנו בתקופה הטרוריסטית, בימי ההגנה [?] מלחמה סטאטית, דפנסיבית, במקום היתקפנו. אם יתקיפו אותנו בעתיד, אנו רוצים שהמלחמה תתנהל לא בארצנו, אלא בארץ האויב, ושלא נתגונן אלא נתקוף, מלחמה זו לא עושים על-ידי ישובי ספר, אלא על-ידי כוחות נייחים המצוידים בכלי-תנועה מהירים ובעצמת-אש חזקה".

בין שגיאה, קריסה ותחקיר

אין מדובר אפוא בשגיאה אישית נקודתית של האלוף גורדין או של קודמיו הקרובים. מדובר בליקוי מאורות מקצועי, מוסרי ומשפטי שחולל קריסה מקצועית ארוכת שנים, כתוצאה של מחדל מקצועי ארוך שנים. תיקונו תוך כדי המלחמה הוא משימה מטכ"לית ראשונה במעלה, ועדות שכך

גם חושב הרמטכ"ל היא החלטתו לחדש לאלתר את מחלקת ההדרכה שנסגרה ב-95.

ולסיום, כדי לרדת לשורשי המחדל ומהר ככל האפשר נכון ללמוד מרא"ל דן שומרון המנוח שהנחה את הוועדה בראשה עמד ב-2007 לחפש ליקויים ולא אשמים. התוצאה הייתה שיתוף פעולה מלא מצד כל מתוחקר ויכולת הוועדה לגבש תחקיר מלחמה שלם, גם אם לא מלא ² הנדרש גם כיום, בימים ספורים.

פורסם באתר ערוץ 7, 17 באוגוסט 2025.